

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

THE CONCEPT AND CONTENT OF EVIDENCE ASSESSMENT
IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Стоцький Р.М., аспірант кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

<https://orcid.org/0009-0004-1273-1473>

У статті досліджено здійснено загальну характеристику оцінки доказів в адміністративному судочинстві, визначено поняття та зміст оцінки доказів.

Встановлено, що оцінка доказів у адміністративному судочинстві – це розумова і пізнавальна діяльність суду та учасників справи, їх представників, яка полягає в аналізі кількісних і якісних ознак доказів по справі щодо визначення належності, допустимості, достовірності та достатності доказів, що здійснюється за внутрішнім переконанням судді, яке ґрунтується на всебічному, повному та об'єктивному розгляді всіх в сукупності обставин справи з врахуванням змісту принципів судочинства.

Під внутрішнім переконанням судді розуміється усвідомлена потреба використання ним своїх думок, поглядів і знань з метою усунення певних сумнівів, що виникають під час розгляду справи, що ґрунтується на всебічному, безпосередньому, повному та об'єктивному дослідженні обставин справи.

Оцінка доказів відіграє основоположну роль в прийнятті законного та обґрунтованого судового рішення, виконанні завдань адміністративного судочинства, дотриманні принципів судового адміністративного процесу. Доказування в адміністративному судочинстві охоплюється збиранням, дослідженням та оцінкою доказів, яка є найважливішою складовою усього процесу доказування в адміністративному судочинстві України.

Критеріями оцінки доказів у адміністративному судочинстві є належність, допустимість, достовірність та достатність доказів. Оцінка доказів – це завершальний етап доказування, суть якого зводиться до логічної, розумової та водночас процесуальної діяльності адміністративного суду та учасників справи.

Ключові слова: оцінка доказів, адміністративне судочинство, доказування, внутрішнє переконання судді, дослідження доказів.

The article examines the general characteristics of evidence assessment in administrative proceedings, defines the concept and content of evidence assessment.

It is established that the assessment of evidence in administrative proceedings is a mental and cognitive activity of the court and the participants in the case, their representatives, which consists in analyzing the quantitative and qualitative characteristics of evidence in the case to determine the appropriateness, admissibility, reliability and sufficiency of evidence, which is carried out according to the judge's internal conviction, which is based on a comprehensive, complete and objective consideration of all the circumstances of the case, taking into account the content of the principles of judicial proceedings.

The judge's internal conviction is understood as the conscious need to use his thoughts, views and knowledge in order to eliminate certain doubts that arise during the consideration of the case, which is based on a comprehensive, direct, complete and objective study of the circumstances of the case.

Evidence assessment plays a fundamental role in making a lawful and fair judicial decision, fulfilling the tasks of administrative proceedings, and observing the principles of judicial administrative proceedings. Evidence in administrative proceedings is covered by the collection, study, and evaluation of evidence, which is the most important component of the entire process of evidence in administrative proceedings in Ukraine.

The criteria for evaluating evidence in administrative proceedings are the relevance, admissibility, reliability, and sufficiency of evidence. Evidence assessment is the final stage of proof, the essence of which boils down to the logical, mental, and at the same time procedural activities of the administrative court and the participants in the case.

Key words: evidence assessment, administrative proceedings, evidence, judge's internal conviction, evidence study.

Доказування в адміністративному судочинстві охоплюється збиранням, дослідженням та оцінкою доказів, яка є найважливішою складовою усього процесу доказування в адміністративному судочинстві України. Оцінка доказів відіграє основоположну роль в прийнятті законного та обґрунтованого судового рішення, виконанні завдань адміністративного судочинства, дотриманні принципів судового адміністративного процесу. Тому з'ясування її поняття та змісту є доцільним, своєчасним та актуальним.

Так, під оцінкою доказів в адміністративному судочинстві прийнято розуміти завершальний етап доказування, суть якого зводиться до логічної, розумової та водночас процесуальної діяльності адміністративного суду та учасників справи, а також їх представників щодо визначення належності, допустимості, достовірності та достатності доказів відповідно до вимог КАС України [1, с.523].

Суть дефініції оцінки доказів у конституційному судочинстві зводиться до розумової і пізнавальної діяльності в першу чергу судді Конституційного Суду України, яка полягає в аналізі кількісних і якісних ознак доказів по справі, що здійснюється за внутрішнім переконанням судді, яке ґрунтується на всебічному, повному та об'єктивному розгляді всіх в сукупності обставин справи з врахуванням змісту принципів конституційного

судочинства. Водночас, під внутрішнім переконанням судді розуміється усвідомлена потреба використання ним своїх думок, поглядів і знань з метою усунення певних сумнівів, що виникають під час розгляду справи [2, с. 583].

Під оцінкою доказів в справах про адміністративні правопорушення необхідно розуміти висновки органу чи посадової особи, що уповноважена розглядати справу, про достовірність чи недостовірність отриманих фактичних даних про обставин певної справи. Згідно здійсненої оцінки доказів органи правомочні прийняти рішення. Водночас, оцінка доказів повинна бути надана не лише кожному окремому доказу, але й усім у їх сукупності. Проте для цього варто вирішити питання про те, чи дозволяє уся сукупність зібраних доказів дійти достовірного висновку про наявність чи відсутності адміністративного правопорушення, а також про невинуватість або винуватість особи, про інші обставини, що мають значення для вирішення справи. Лише оцінка доказів у своїй сукупності надає підстави дійти достовірних висновків із зазначених питань. Оцінка доказів на підставі внутрішнього переконання означає, в першу чергу, неприпустимість некритичного мислення щодо окремих доказів, відсутність будь-яких переваг одного виду доказів над іншими чи заздалегідь визначеної сили певних доказів. Орган або

посадова особа під час здійснення оцінки доказів мають підкорятися лише закону. Оцінка доказів у великій мірі та нерозривно пов'язана із дотриманням вимог закону, що регламентують порядок збирання доказів (формування змісту протоколу про адміністративне правопорушення, здійснення особистого огляду чи огляду речей тощо). Докази можуть оцінювати також особи, що беруть участь у справі (особа, що притягається до відповідальності, потерпілий тощо). Зазначене виражається в їх клопотаннях, поясненнях [3, с.32].

Оцінка доказів розуміється також як розумово-когнітивна діяльність учасників цивільної справи та суду, що здійснюється згідно принципів логіки та юридичних норм. Така діяльність спрямована на розвиток в учасників справи думки про достовірність обставин, якими обґрунтовуються вимоги та заперечення, а також на прийняття судом обґрунтованого та законного рішення. Попередня оцінка доказів здійснюється ще під час дослідження доказів у виді сприйняття, аналізу доказового матеріалу та формуванні в осіб певних уявлень і оціночних міркувань, згідно яких учасники судової справи зможуть заявити клопотання, сформулювати свої доводи та заперечення на правову позицію інших учасників процесу, що є віддзеркаленням змалюваності судового процесу та прийняття процесуальних рішень у формі ухвал про прийняття або відмову у прийнятті доказів судом. Остаточна оцінка доказів, яка має юридичні наслідки здійснюється виключно судом та відображається як певний вольовий акт в мотивувальній частині рішення суду [4, с. 63, 157].

Оцінка доказів як окремий елемент доказування у нотаріальному процесі процесуальним законодавством не врегульована. Водночас, нотаріуси вірогідно оцінюють допустимість та належність засобів доказування, їх достовірність та достатність. Саме оцінка доказів під час процесуальної діяльності нотаріуса надає підстави встановити наявність чи відсутність певних фактів, обов'язковість встановлення яких є необхідною для вчинення конкретної нотаріальної дії, дійти висновків про правову кваліфікацію відносин та фактів, що мають набути нотаріального посвідчення [5, с. 173].

Оцінка доказів – це також складна інтелектуальна діяльність, яка здійснюється уповноваженими особами в межах кримінального процесу. Її мета - неупереджено та всебічно здійснити дослідження доказів, визначення їхньої юридичної значимості та достовірності отриманої інформації. Цей процес базується на законі та внутрішньому переконанні слідчого, судді, прокурора, яке формується на підставі всестороннього аналізу обставин справи. Оцінка доказів у кримінальному процесі - це інтелектуальний процес, що базується на всебічному аналізі та строгому дотриманні закону. Її здійснюють уповноважені на це особи, які здійснюють ретельне вивчення кожного доказу окремо, після чого – їх сукупність. Оцінка доказів у кримінальному процесі - це не лише ретельно вивчення фактів у справі, а мистецтво складання мозаїки, в якій кожен елемент призводить до розкриття таємниці злочину. Оцінка доказів - це своєрідний фундамент, на якому формується справедливе правосуддя. Саме від професійного та неупередженого аналізу обставин справи залежить її доля та непохитність рішення. Така діяльність є безперервною під час усього процесу доказування, в тому числі збирання і перевірка, і формує висновки щодо доказаності обставин, що формують предмет доказування. Внутрішнє переконання - це не лише якась емоція чи інтуїція, а тверда впевненість, що відображається у свідомості прокурора, слідчого, судді протягом розгляду справи. Ця впевненість базується на всебічному аналізі зібраних даних, доказів та встановлених фактів. Вона стає орієнтиром, що веде до висновків у справі з усіх питань, що виникають під час її розгляду. Внутрішнє переконання, на відміну від інтуїції – це знання, яке формується на підставі логічного аналізу,

а не на емоціях. Таке знання дає впевненість щодо його правильності та готовності діяти відповідно до нього. Внутрішнє переконання - це основний елемент професійної діяльності судді чи слідчого. Воно гарантує об'єктивність, неупередженість та справедливість у правосудді [6, с.391].

Оцінка доказів – це логіко-психологічний процес, під час якого у певного суб'єкта формується уявлення щодо інформаційної значимості фактичних даних, причинного зв'язку усіх джерел інформації і достатності доказів для прийняття процесуального рішення [7, с.12].

Зважаючи, що суб'єктами доказування є лише учасники справи, а завдання суду – встановити обставини та факти, всі дії варто диференціювати за суб'єктами ознаками. Подання доказів здійснюється учасниками справи, а їх витребування – судом. Водночас, дослідження доказів – це колективна робота суду, учасників справи, а також інших учасників судового процесу. Витребування доказів у цивільному процесі – це своєрідний спосіб сприяння суду щодо доказування учасникам справи, а не окрема стадія доказування, як це інколи вважають. Оцінка доказів не є окремою стадією доказування, а невід'ємною розумовою функцією суду, а також учасника справи. Результати оцінки різноманітними суб'єктами мають різні юридичні наслідки [8, с. 288].

Критеріями оцінки доказів є стандарти, процедури й правила, згідно яких здійснюється вирішення питання можливості застосування певного юридичного факту у якості доказу в цивільному судочинстві. Для оцінки кожного доказу нормотворець передбачив критерії допустимості, належності, достовірності; для сукупності доказів – критерій взаємопов'язаності й достатності [9, с.343].

Складність оцінки доказів, що зумовлює й одну із основних її проблем, полягає в тому, що результат завжди виражений в належній процесуальній формі, але сам процес оцінки доказів виходить за межі процесуальних дій, адже є розумовим процесом, на який можуть впливати фактори, що не мають правового характеру. З огляду на наведене необхідним вбачається дослідження й наступне вдосконалення процесуальних механізмів оціночної діяльності, а також неправових умов, що впливають на її результати та перебіг. Оцінка доказів в адміністративному судочинстві в першу чергу залежить від основного важеля – внутрішнього переконання судді, в той час як інші фактори (повне, всебічне, об'єктивне та безпосереднє дослідження доказів) є основою для формування внутрішнього переконання і мірилом для його перевірки. Певна проблематика та складність питання оцінки доказів під час відправлення правосуддя полягає у наявності дещо суб'єктивних чинників, які не мають визначених правових передумов, процесуальними нормами не регламентуються, проте мають безпосередній вплив на результат такої оцінки. Зміст поняття «внутрішнє переконання» охоплює сформоване під час розгляду адміністративної справи уявлення судді про те, як варто вирішити спір. Водночас внутрішнє переконання в судовому адміністративному процесі стосується конкретного публічно-правового спору, тоді як внутрішнє переконання розташоване за межами адміністративної справи та виражає ідеї, погляди, яких додержується суддя у щоденному житті. Фактично внутрішнє переконання формується ще на психологічному рівні, коли суддя адміністративного суду надає перевагу тій чи іншій стороні, виходячи з обставин конкретної справи та правових позицій сторін. На таке внутрішнє переконання судді впливають також громадська думка, життєвий досвід, особисте відношення до сторін та інші обставини суб'єктивного характеру, які мають в основному суб'єктивну складову та не є обставинами процесуального характеру. Дефініція внутрішнього переконання, що покладено в основу процесу оцінки доказів, передбачуваним є висновок, що під оцінкою доказів у адміністративному судочинстві слід розуміти висновки суду, щодо достовірності отриманих фактичних даних щодо обставин

справи. І без перебільшення варто вказати, що у проблематиці оцінки доказів питання правового характеру тісно переплітаються з питаннями логіки, психології та інших наук [10, с.179-180].

Оцінка доказів здійснюється судом на підставі внутрішнього переконання, що ґрунтується на всебічному, безпосередньому, повному та об'єктивному дослідженні. Варто нагадати, що ніякі докази не мають наперед встановленої сили. Оцінка доказів здійснюється з метою встановлення допустимості, належності, достовірності кожного доказу окремо, а також достатності та взаємозв'язку доказів у їх сукупності [11, с. 315].

Оцінка доказів – це не лише розумова діяльність, спрямована на формально процесуальні критерії. Така діяльність нерозривно пов'язана не лише із наявним обсягом доказів, поданих сторонами, але й із внутрішнім переконанням судді, а також його сумніям. Внутрішнє переконання судді виступає поняттям юридичним, а не моральним. В силу цього, оцінка суддею доказів є вільною. Він вільно оцінює докази, так здійснює кримінальне процесуальне пізнання, результати якого формують його внутрішнє переконання. Для того, щоб у судді сформувалося внутрішнє переконання щодо оцінки доказів, законодавець передбачив норму про безпосереднє дослідження судом доказів, незалежність суддів та підпорядкування їх лише, визнання його суб'єктом доказування [12, с.297]. Зазначене правило притаманне й для адміністративного судочинства.

Внутрішнє переконання судді, як і будь-якої іншої людини, базується на його світогляді, правосвідомості, правових принципах, теоріях, ідеях, концепціях, які є результатом теоретичного та раціонального аналізу, відображення правової дійсності [13, с. 103].

Оцінка доказів у юридичному процесі розуміється як заключний етап доказування, що передбачає аналіз та висновки щодо ролі та значення поданих доказів для результатів вирішення справи. Незважаючи на наявні особливості адміністративного процесу, оцінка доказів наділена загальними рисами та структурними елементами незалежно від юрисдикції справи. Основним критерієм для встановлення особливостей оцінювання доказів є наявність чи відсутність стандарту доказування у профільних нормативно-правових актах. Оцінювання доказів, як головний етап доказування, вимагає скрупульозного підходу. Його основні складники включають аналіз логічного акту, розумового процесу, психологічної та розумової діяльності суду. Адміністративне судочинство, на відміну від інших галузей, має за мету встановити декілька стандартів доказування в залежності від суб'єкта, категорії спору та потенційних наслідків для сторони [14, с.233].

Отже, оцінка доказів у адміністративному судочинстві – це розумова і пізнавальна діяльність суду та учасників справи, їх представників, яка полягає в аналізі кількісних і якісних ознак доказів по справі щодо визначення належності, допустимості, достовірності та достатності доказів, що здійснюється за внутрішнім переконанням судді, яке ґрунтується на всебічному, повному та об'єктивному розгляді всіх в сукупності обставин справи з врахуванням змісту принципів судочинства.

Під внутрішнім переконанням судді розуміється усвідомлена потреба використання ним своїх думок, поглядів і знань з метою усунення певних сумнівів, що виникають під час розгляду справи, що ґрунтується на всебічному, безпосередньому, повному та об'єктивному дослідженні обставин справи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стоцький Р.М. Оцінка доказів суб'єктами доказування в адміністративному судочинстві. *Право і суспільство*. 2024. №2. С.520-523.
2. Гордеев В.В. Оцінка доказів в конституційному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С.581-584
3. Сидоренко Н. С. Запобігання корупції в органах влади: метод. реком. для підг. до семінар. і практ. занять. Дніпро : ДДУВС, 2024. 48 с.
4. Привиденцев О.Г. Електронне повідомлення як доказ в цивільному процесі : дис. ... д-ра ф-ії : 01.02.04. Одеса, 2024. 268 с
5. Баранкова В.В. Елементи доказування у цивільному судочинстві та нотаріальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. С. 168-175
6. Світличний С.О., Федченко В.М. Процес доказування у кримінальному провадженні. *Innovative development of science, technology and education*. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2024. Pp. 390-392. URL : <https://sci-conf.com.ua/x-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovative-development-of-science-technology-and-education-4-6-07-2024-vancouver-kanada-arhiv/>
7. Криміналістика : навч. посіб. для здобувачів заочної форми навчання ступеня бакалавра за освітньою програмою «Право» спец. 081 Право / КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 2-ге вид., переробл. та доповн. ; уклад.: Є.Д. Лук'янчиков, Б.Є. Лук'янчиков. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. 118 с.
8. Іван Кудла, Олена Нагорна. Особливості доказування в цивільному процесі. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.) ; у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. II. С. 190-191
9. Вікторія Левківська. Критерії оцінки доказів у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №12. С.339-343.
10. Цюпак О. П. Оцінка доказів в адміністративному судочинстві: правовий та логічний аспекти. *Вісник ХНУВС*. 2014. № 2 (65). С.179 – 186.
11. Лях Н.Л. Отримання, дослідження та оцінка доказів в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. С. 312-316. URL:<http://www.apdp.in.ua/v35/69.pdf>
12. Кратко Д. М. Принципи оцінки доказів у теорії кримінального процесу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1(16). том 4. С.295-297.
13. Найченко А.М. Оцінка доказів в господарському процесі. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 2 (42). 1 т. С.102-104.
14. Геннадій Лісниченко. Інструменти оцінювання доказів в адміністративному процесі. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин*: Збірник наукових статей. Кропивницький : Вид-во ЦіРоЛ, 2023. С.232-235.